

GDY długotrwałe oklaski zna-
 gzały maszynistów do wielo-
 krotnego podnoszenia kurtyny
 Teatru Powszechnego w Warsza-
 wie, mieliśmy wrażenie, że jeste-
 my świadkami pewnego przełomu
 w stosunkach widza ze sceną. Salę
 Teatru Powszechnego wypełniała
 publiczność bardzo przeciętna, któ-
 ra przedkłada, zazwyczaj Agatę
 Christie na J. Słowackiego i „Jajko”
 nad kury „Romulusa Wielkiego”.

Ale nie tylko oklaski wieńczące
 ostatnie przedstawienie „Hamleta”
 świadczą o tym, że to najłatwiej-
 sze dla widza dzieło starego Szek-
 spira trafiło doń bez trudności.
 Dowiodła tego również atmosfera
 widowni wyraźnie uchwytna dla
 byłalca teatralnego i aktorów,
 świadcząca o współbrzmieniu tego,
 co dzieje się na scenie z odczucia-
 mi publiczności teatralnej. Nie ma-
 ly w tym sukcesie udział przekładu
 Romana Brandstaettera — jasnego,
 logicznego i poetyckiego zarazem,
 upraszczającego niejedną trudną i
 skomplikowaną zakątkę utworu na
 rzecz przejrzystości stylu, na rzecz
 zbliżenia polskiemu odbiorcy poe-
 tycznych metafor i obrazów, których
 w istocie „Hamletowi” nie brakuje.
 Tekst „Hamleta” został więc ku po-
 zytkowi, widza nie tyle przeluma-
 czony, co „spolszczony” bez szkody
 dla samego dzieła.

O Szekspirze w Teatrze Pow-
 szecznym powiedziano już wiele i
 pokusa powtarzania się może być
 równie wielka, jak nęcąca staje
 się perspektywa obdarzenia same-
 go Hamleta jeszcze jednym przy-
 miotnikiem, co przy każdej niemal
 okazji skwapliwie czyniono. Dla-
 tego skłaniając się ku Hamletowi
 bezprzymiotnikowemu, można w
 tym wypadku przyjąć określenie
 Romana Szydlowskiego „Hamlet
 nowoczesny”, pamiętając jednak, że
 nowoczesny już nieraz bywał ten
 szekspirowski bohater w historii
 swojego pochodzenia przez sceny świa-
 ta. Nowoczesność Hamleta stworzo-
 nego przez Irenę Babel i Adama
 Hanuszkiewicza polega w znacz-
 nym stopniu na „aktualności” tej
 postaci i tego utworu. Nie będzie to
 jednak aktualność żywiona aluzją,
 pewnymi analogiami sytuacji, w
 której znajdują się bohaterowie
 utworu i część ludzi na widowni.
 Sens społeczny uwydatniono dzięki
 czytelności, jasności i możliwie je-
 dnoznacznej interpretacji dzieł i
 przeżyć bohaterów szekspirowskich.
 Pokazano „Hamleta” jako dramat po-
 koleń i jednocześnie dramat postaw
 moralnych określających
 miejsce człowieka w rzeczywistości,
 którą sam tworzy. Ten dramat po-
 staw moralnych nie rozgrywa się
 w płaszczyźnie introspekcji i re-
 fleksji. Dialog wewnętrzny nie
 brzmi tutaj zbyt głośno, nie prze-
 ciężono widza zaproszeniem do
 uczestnictwa w dysputach filozoficz-
 nych bohatera z samym sobą.
 Hamlet — Hanuszkiewicza nie
 tylko zanurzony jest w rzeczywisto-
 ści stwarzającej sytuację niemal
 bez wyjścia, ale zmusza go do dzia-
 łania, do ustawiania się twarzą
 wobec faktów. Rzeczywistość kró-
 lestwa Dani, która decyduje o kie-
 runku aktywności Hamleta, stwa-
 rza konflikt między nim i jego po-
 koleciem a przysięgą do skłó-
 wionego tronu parą królewską, oraz
 narzuca mu metodę działania, któ-
 rą początkowo przyjmuje, ale kon-
 sekwentnie stosować nie może. Tu-
 ją znajdujemy jeden z węzłów dra-
 matycznych wynikających z kon-
 fliktu między koniecznością sku-
 tecznej działalności a przyjętą po-
 stawką moralną. Ten niemal bezna-
 dziejny konflikt nie świadczy jed-
 nak o bezwyjątkowości utworu w
 jego scenicznej interpretacji, jaką
 oglądaliśmy w Teatrze Powszech-

nym. Świat nie jest wrogi Hamle-
 towi i on nie jest cierpiącym
 nienawidzącym świata, ani intelek-
 tualistą, który światem pogardza.
 Hamlet przyjmuje to, co świat mu
 niesie i sposób, w jaki wypowiada
 wielki monolog, jest jednocześnie
 jednoznaczna odpowiedź na za-
 warcie w nim pytanie.

Robiono zarzuty Hanuszkiewicz-
 wi, że Hamlet jego jest zbyt mało
 zintelektualizowany, że przemknął
 się wobec filozoficznie wartości-
 wych partii utworu. Rzeczywiście,
 mimo refleksyjności w ujęciu tej
 postaci, zagubienie owych wartości
 stanowi największy chyba niedo-

nej młodzieży zagubionej często w
 splocie konfliktów, których nie ro-
 zumie i których rozwiązać nie ma
 siły. Nieuniknioność tego okrucie-
 stwa wytknięta ponadto u Hamleta
 z pewnego braku, pewnej jego słab-
 ości. Przecież ten królówic duń-
 ski, człowiek przewyższający wie-
 dzą całe swoje otoczenie, bywa do-
 skonalszym taktikiem, ale jednocze-
 nie jest złym strategiem. Wygrywa
 wszystkie niemal bitwy, prócz ostat-
 niej. Lecz czy ta ostatnia jest istot-
 nie klęską? I to pytanie podejmuje
 Hanuszkiewicz, lecz nań nie odpo-
 wiada. Tyle o Hamlecie jako o czo-
 łowej postaci szekspirowskiego dzie-

zbrodni, które przyszoły do tronu
 królewskiego?

W trójce: Hamlet, Klaudiusz,
 Fortynbrass zamknięte są i inne po-
 stacie tragedii. A więc przede
 wszystkim młodzi. Jest Ofelia, któ-
 rą Irena Nowicka odlirowała, u-
 krywając i kondensując jednocześ-
 nie ból tej dziewczyny. Na uwagę
 zasługuje niespodziewana scena jej
 szaleństwa. Szaleństwo Ofelii jest
 jakby ostrą parodią udawanego i
 przemyślanego szaleństwa Hamleta.
 Okazuje się, że „Hamlet szalałby
 lepiej” z metodą i celem. A więc
 sztuka i tu przewyższa rzeczywisto-
 ść, choć rzeczywistość silniej
 przemawia niż sztuka.

Najbardziej bezbronny z tej
 trójki młodych ludzi jest Laertes.
 Ryszard Barycz nadał tej postaci
 urok silnego, a jednocześnie bez-
 bronnego młodzieńca, który pięknie
 porusza się w tym skomplikowa-
 nym świecie i pięknie ginie. Bierze
 sprawy prosto, lecz nie tak prymity-
 wnie jak Fortynbrass. Jego nie-
 nawieść wynika z emocji, z miłości,
 poczucia honoru i dlatego spala
 się szybko; jest nienawieścią, która
 zabija, ale nie nienawieścią, która
 poniża. Laertes Barycz jest chyba
 najbardziej tragiczny z tej trójki,
 bo nie może się skryć ani w sza-
 leństwo, ani w filozofię. Co do in-
 nych postaci — na próżno szuka-
 libyśmy w przedstawieniu Poloniu-
 sza. Królowi odebrano sojusznika,
 Hamletowi odebrano godnego prze-
 ciwnika. Pozostał żalony biały,
 doskonale zresztą zagrany przez
 Henryka Szletyńskiego.

Irena Babel nadała przedstawi-
 niu szeroki oddech rozciągając za-
 tężnie mury starego zamczyska
 królewskiego, rezygnując z łatwo
 robionego nastroju. Dekoracje o-
 graniczone do minimum, akcję ro-
 zegrano w podestach. Okazało się,
 że widzowi, nawet temu nieprzygo-
 towanemu do „nowoczesnej insceni-
 zacji”, nie są potrzebne dokładne
 realia scenograficzne. Z drugiej je-
 dnak strony reżyser szczęśliwie
 zrezygnował ze zbyt łatwego uno-
 wocześniania sztuki za pomocą for-
 malnych chwytów, które nie tłum-
 aczyłyby się w tym przedstawie-
 niu, jak na przykład ewentualny
 współczesny kostium bohaterów
 „Hamleta”. Dużym zgrzytem by-
 ła w tym wszystkim patająca się

JÓZEF SZCZAWIŃSKI

SZEKSPIR

Matyszkowie

statek „przedstawienia”, który
 słusznie wypominano realizatorom.
 Hamlet, o którym mówimy, zamę-
 ka się w określonym wycinku rze-
 czywistości, mówi o czasie tera-
 źniejszym, nie wytycza perspektyw
 ludzkości. Ale właśnie dzięki temu
 udaje mu się nawiązać bardzo bez-

Teatr Powszechny w Warszawie —
 „Hamlet” (Adam Hanuszkiewicz —
 Hamlet)

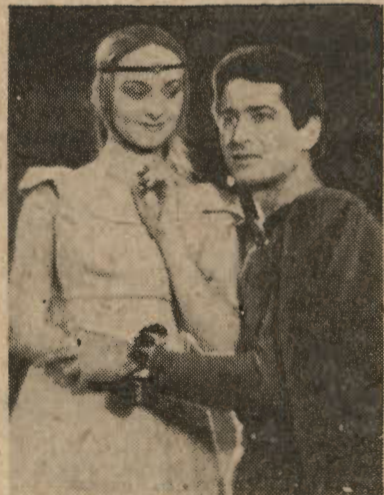
pośredni i silny kontakt z widzem,
 uczulonym na ważne choć ukryte
 problemy współczesne.

Hamlet — Hanuszkiewicza jest
 człowiekiem niezmiernie czułym na
 motywacje moralne swego działa-
 nia. Zdobyć pewność nie tyle zwy-
 cięstwa, co słuszności postępowania,
 jest dla niego sprawą zasadniczą.
 Nie jest to człowiek opanowany
 pragnieniem zemsty, lecz raczej
 myślą o wymierzeniu sprawiedli-
 wości. Dlatego jest konsekwentny,
 konsekwentny aż do okrucieństwa
 wobec Ofelii, wobec siebie. Ten rys
 okrucieństwa nie oszczędzającego bli-
 skich i siebie znany jest współczes-

ła. Ale jak ukazano nam tego prze-
 ciwników?

„Szczur”... — woda Hamlet rzucając
 się ze szpadą na kotarę, za którą
 ukrył się Poloniusz, ale ten krzyk
 i ten cios przeznaczone są dla ko-
 goś innego. To Klaudiusz jest o-
 wym szcurem przebiegłym i kąśli-
 wym, lecz nie skrojonym na miarę
 tronu. Król — Stefana Rydla
 nie stanowi również godnego prze-
 ciwnika dla Hamleta, choć jest wro-
 giem niebezpiecznym. Zarzucając
 Rydlowi karłowatość wobec tego
 wszystkiego, co reprezentuje jego
 przeciwnik, kierowano właściwie
 pretensje pod złym adresem — ak-
 tora, a nie reżysera. Klaudiusz uosa-
 biać ma tych małych ludzi, którzy
 zdobywają znaczenie i siłę ucząc
 się przebiegłości, lecz nie umieją
 przyswoić sobie wielkości. Oni
 właśnie wspinają się na palce, by
 zniszczyć swoich przeciwników i
 tracią przy tym równowagę. In-
 terpretując „Hamleta” jako dramat
 pokoleń, nadając młodemu jego wy-
 konawcom rysy współczesne, nie
 stworzono przeciwników na ich
 miarę. Jeśli więc ci młodzi ulegają,
 albo sami są tak słabi i nieudol-
 ni albo zło jest tak silne. Klaudiusz
 ginie przez przypadek, przez chwi-
 łę nieuwagi, przez zbieg okolicz-
 ności. Los a nie Hamlet wymie-
 rza mu sprawiedliwość.

Końcowym akcentem przedsta-
 wienia, akcentem — do którego re-
 żyser przykładał wielką wagę, jest
 pojawienie się Fortynbrasa (grał go
 Mieczysław Kalenik) — tego wo-
 dza i tego rzeźnika, któremu los
 uprzętnął usłudzić duńskiemu trón.
 Narzędzie pojawia się sympatyczny za-
 bijaka, bez problemów i wahań. Ko-
 niec z nadwrażliwością, z „jał-
 wym intelektualizmem”, koniec z
 przebiegłością, intrygą i zbrodnią.
 Teraz będzie panować siła i uczci-
 wość. Ale jak długo? Czy Fortyn-
 bras ze swoim antyintelektualizmem
 człowieka ceniącego konkretny pię-
 ci i mieczą uchroni się od intryg i

Teatr Powszechny w Warszawie —
 „Hamlet” (Janina Nowicka — Ofelia
 i Ryszard Barycz — Laertes)

po scenie kukła zabitego króla, bo
 przecież jeśli nie traktuje się już
 ducha na serio, to również można
 uniknąć tej anachroniczności nie

(Dokończenie
 na str. 11)